



ੴ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ

19

ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ

ਭਾਗ - 9

‘ਖੇਤੀ’

ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ

ਭਾਗ-੯

(ਅਧਿਆਤਮਕ ਪੱਖ)

ਡੁੱਲ, ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ :—

ਜੀਦਾ

ਬੀਂਦਾ

ਮੌਲਦਾ

ਖਿੜਦਾ

ਮਹਿਕਦਾ

ਡੁੱਲੁ—ਡੁੱਲੁ ਪੈਂਦਾ ਹੋਇਆ,

ਰੱਬ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ‘ਦਾਤਾਂ’ :—

ਰੰਗ

ਰਸ

ਸੁਹੱਪਣ

ਕੌਮਲਤਾ

ਮਹਿਕ

ਖੇੜਾ

ਚਾਊ

ਖੁਸ਼ੀ

ਪਿਆਰ

ਖਿੱਚ,

ਅਣਜਾਣੇ ਹੀ, ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ :—

ਖਲੇਰਦਾ

ਪ੍ਰਕਾਸਦਾ

ਵੰਡਦਾ ਹੋਇਆ

ਆਪਣਾ 'ਆਪਾ' ਅਹਿਨਿਸ ਵਾਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ 'ਆਪੇ ਵਿੱਚ' ਇਲਾਹੀ ਜਲਵੇ ਦਾ —

ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣਾ

ਗੱਜਣਾ

ਹੀ, ਛੁੱਲ ਦਾ —

ਧਰਮ ਹੈ

ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੈ

ਭਗਤੀ ਹੈ

ਜੀਵਨ ਹੈ

ਕਲਿਆਣ ਹੈ

ਅਤੇ 'ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵਹੁ' ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ।

ਉਪਰੋਕਤ ਉਦਾਹਰਣ ਵਿੱਚ ਇਕ 'ਅੰਤਰ' ਵਾਲਾ ਨੁਕਤਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

'ਛੁੱਲ' ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਿਰਿਆ ਅਣਜਾਣੇ ਹੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ —

ਪੂਰਨ ਆਤਮਿਕ ਸੋਝੀ ਵਿੱਚ,

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨੀ ਵਿੱਚ,

ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ ਦੀ ਰੋੜ ਵਿੱਚ, (in overflowing Divine love)

'ਹੁਕਮ' ਦੀ ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ, 'ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਜੀਵਨ' ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਉਮਾਹਾ ॥

(ਪੰਨਾ—੨੭੩)

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ — 'ਛੁੱਲ' ਵਾਂਗ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ ਅਛੋਪ ਹੀ ਅਤੇ ਚੁੱਪ-ਚੁਪੀਤੇ ਹੀ 'ਆਪਿ ਜਪਹੁ ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵਹੁ' ਦੇ —

ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਭਾਵ

ਅਨੁਭਵੀ ਅਰਥ

ਆਤਮਿਕ ਸੋਝੀ

'ਅਕਥ-ਕਥਾ'

'ਤਤ' ਗਿਆਨ

ਗੁੱਝੇ ਭੇਦ

ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਵਿੱਚ, ਇਸ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਪੰਗਤੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਮਾਊਂਦਾ ਹੋਇਆ, ਆਪਣੇ
ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ —

ਨਿੱਜੀ ਤਜਰਬੇ

ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ

ਅਨੁਭਵੀ ਗਿਆਨ

ਕਹਿਣੀ-ਰਹਿਣੀ

ਆਤਮਿਕ ਕਿਰਨਾਂ

ਪ੍ਰੇਮ ਛੋਹ

ਪ੍ਰੇਮ-ਨਿਗਾਹ

ਦੁਆਰਾ—ਆਤਮਿਕ 'ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ' ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਇਹੋ ਹੀ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦਾ ਉੱਚਾ-ਸੁੱਚਾ, ਇਲਾਹੀ, ਅਨੁਭਵੀ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ
ਹੈ । ਜੋ ਕਿ ਉਪਰਲੀ ਪੰਗਤੀ ਦੇ ਸਹੀ ਆਤਮਿਕ ਆਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ,
ਜਿਸ ਦੀ ਅਕ੍ਰਿਖਨ-ਸ਼ਕਤੀ, ਦਾਮਨਿਕ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਅਸਰ (magnetic
inspiration of Divine Love) ਨਾਲ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਸਰੀਰਕ, ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ
ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਉੱਕਾ ਹੀ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਕਬੀਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸੂਰਮੇ ਬਾਹਿਆ ਬਾਨੁ ਜੁ ਏਕੁ ॥

ਲਾਗਤ ਹੀ ਭੁਇ ਗਿਰਿ ਪਰਿਆ ਪਰਾ ਕਰੇਜੇ ਛੇਕੁ ॥

(ਪੰਨਾ—੧੩੭੮)

ਬੇਗਮ ਪੁਰਾ ਸਹਰ ਕੋ ਨਾਉ ॥

ਦੂਖ ਅੰਦੋਹੁ ਨਹੀ ਤਿਹਿ ਠਾਉ ॥

ਨਾਂ ਤਸਵੀਸ ਖਿਰਾਜੁ ਨ ਮਾਲੁ ॥

ਖਉਛੁ ਨ ਖਤਾ ਨ ਤਰਸੁ ਜਵਾਲੁ ॥

(ਪੰਨਾ—੩੮੫)

ਉਪਰੋਕਤ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਆਤਮਿਕ ਨੁਕਤੇ ਅਤਿ-ਸੂਖਮ ਤੇ ਸਾਰ-ਰੂਪ ਹਨ, ਇਸ
ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ, ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਸੂਰਜ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਦੀ 'ਧੁੱਪ ਰਾਹੀਂ' ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ
ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਗੁਣ, ਇਲਾਹੀ 'ਜੀਵਨ-ਰੌੰ',
'ਸਬਦੁ', 'ਨਾਮ' ਆਦਿ, ਇਲਾਹੀ ਰੁਕਮ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ
ਬੇਅੰਤ ਰੱਬੀ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੇਸ਼ਟ ਤੇ ਮੁੱਢਲੇ ਗੁਣ ਇਲਾਹੀ 'ਪ੍ਰੀਤ, ਪ੍ਰੇਮ, ਪਿਆਰ'

ਹੈ । ਬਾਕੀ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਰੱਬੀ ਗੁਣ, ਇਲਾਹੀ ਪ੍ਰੀਤ, ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਹੀ —
ਕਿਰਨਾਂ ਹਨ

ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹਨ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ
ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ
ਮਹਿਕ ਹੈ
ਊਮਾਹ ਹੈ
ਲਾਡ ਹੈ
ਖਿੱਚ ਹੈ
ਨਿੱਘ ਹੈ ।

ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ 'ਪ੍ਰੀਤਮ', 'ਅਭਿ ਪ੍ਰੀਤਮ', 'ਪ੍ਰੇਮ ਪੁਰਖ' ਆਦਿ
ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਤੀ—ਮਾਂ, ਬਾਪ, ਬੰਧਪ, ਸਾਹਿਬ,
ਸਾਜਨ, ਪਿਆ ਆਦਿ ਦੇ ਸੰਬੰਧ, ਉਸੇ ਪ੍ਰੀਤ-ਪਿਆਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਤੇ ਨਮੂਨੇ ਹਨ ।

'ਪ੍ਰੀਤ-ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ' ਦੇ ਸੂਖਮ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦੀ ਅਤਿਅੰਤ ਕੋਮਲ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵਨਾ
ਅਤੇ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸਵੈਪਨਾ' ਰਾਹੀਂ, ਇਲਾਹੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਗ-ਰਾਗਣੀਆਂ
ਦੀਆਂ ਅਨਹਦ ਧੁਨੀਆਂ, ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ, ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ ਉਪਜਦੀਆਂ, ਮੌਲਦੀਆਂ,
ਬਰ-ਬਰਾਉਂਦੀਆਂ, ਲਹਿਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ, ਹਿਰਦੇ
ਦੀਆਂ ਕੋਮਲ ਕਿੰਗਰੀਆਂ ਨੂੰ ਛੋਹ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ 'ਮਨ' ਨੂੰ ਅਲਮਸਤ ਮਤਵਾਰਾ
ਕਰ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਜਗਿਆਸੂ ਮੱਲੋ-ਮੱਲੀਂ ਕਹਿ ਉਠਦਾ ਹੈ —

ਖੂਬੁ ਖੂਬੁ ਖੂਬੁ ਖੂਬੁ ਤੇਰੋ ਨਾਮੁ ॥

(ਪੰਨਾ - ੧੧੩੭)

ਝੂਠੁ ਝੂਠੁ ਝੂਠੁ ਝੂਠੁ ਢੁਨੀ ਗੁਮਾਨੁ ॥

ਸੁਨਹੁ ਲੋਕਾ ਮੈ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ - ੩੧੦)

ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਮੋਹਿਓ ਅਚਰਜ ਤਾ ਕੇ ਸ੍ਰਾਦ ॥

(ਪੰਨਾ - ੧੨੨੬)

ਇਸ ਸੱਚੇ—ਸੁੱਚੇ ਇਲਾਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ —

ਤਾਂਘ ਹੈ
ਖਿੱਚ ਹੈ
ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਹੈ
ਕੁਰਬਾਨੀ ਹੈ
'ਆਪਾ' ਵਾਰਨਾ ਹੈ

‘ਭਲਾ ਮਨਾਇਦਾ’ ਹੈ
 ‘ਸਦ ਬਖਸਿੰਦੁ’ ਹੈ
 ‘ਸਦ ਮਿਹਰਵਾਨ’ ਹੈ
 ‘ਅਉਗੁਣ ਕੋ ਨਾ ਚਿਤਾਰਦਾ’ ਹੈ
 ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਹੈ
 ਸਚ ਹੈ ।

ਇਹ ਸਾਰੇ ਇਲਾਹੀ ਗੁਣ, ਕਿਤੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ‘ਖੁਹਟੇ’ ਵਿੱਚੋਂ, ਸਹਿਜ ਸੁਭਗਿ ਹੀ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਛੁੱਟਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਮਾਂ-ਪਿਆਰ’ ਜਾਂ ‘ਮੌਹ’, ਬੱਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਮਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਛੁੱਟ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।

ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ, ਇਲਾਹੀ ‘ਜੋਤ’ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਇਲਾਹੀ ਗੁਣ ਭੀ, ਆਦਿ ਤੋਂ ਹੀ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ ਗੁਪਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਰਪੁਰ ਹਨ ।

ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਇਲਾਹੀ ‘ਪ੍ਰੀਤ-ਤਰੰਗਾਂ’, ‘ਪਿਆਰ-ਉਛਾਲ’, ‘ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ’ — ਜੀਵ ਦੀ ਆਤਮਾ ਵਿੱਚੋਂ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ, ਤਨ, ਬੁੱਧੀ ਰਾਹੀਂ, ਫੁੱਲ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਂਗ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਲਈ ਤਾਂਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ — ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪਣੀ ਇਲਾਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ, ਆਪਣੇ ‘ਅੰਸ਼-ਰੂਪ’ ਜੀਵ ਨੂੰ, ਆਪਣੀ ਅਕਿਰਖਨ ‘ਪ੍ਰੇਮ-ਛੋਰੀ’ ਨਾਲ, ਆਪਣੀ ਨਿੱਘੀ ਗੋਦ ਵੱਲ, ਮਿਕਾਨਾਤੀਸੀ ‘ਖਿੱਚ’ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਪੂਰਬ ਕਰਮ ਅੰਕੁਰ ਜਬ ਪ੍ਰਗਟੇ ਭੇਟਿਓ ਪੁਰਖੁ ਰਸਿਕ ਬੈਰਾਗੀ ॥

ਮਿਟਿਓ ਅੰਧੇਰੁ ਮਿਲਤ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਸੋਈ ਜਾਗੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੦੪)

ਉੱਪਰਲੀਆਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ, ‘ਰਸਿਕ ਪੁਰਖ ਬੈਰਾਗੀ’, ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ, ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੇ ਜਲਵੇ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲਈ ਮਾਧਿਆਮ (medium) ਜਾਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਜਦ ਕਿਸੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦਾ ਇਲਾਹੀ ‘ਜਲਵਾ’ ਕਿਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚੋਂ —

‘ਸਫੁੱਟਤ’ ਹੋ ਕੇ
 ‘ਅੰਗ ਸੰਗ ਮੌਲਾ’ ਹੋ ਕੇ
 ‘ਪ੍ਰੀਤ-ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ’ ਨਾਲ ਸਰਸ਼ਾਰ ਹੋ ਕੇ,
 ‘ਗੋਬਿੰਦ ਗੱਜਿਆ’ ਹੋ ਕੇ,

ਉਸ ਦੇ ਤਨ, ਮਨ, ਬੁੱਧੀ ਰਾਹੀਂ, ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਵਗ ਟੁਗਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਤਨ, ਮਨ ਰਾਹੀਂ ਇਲਾਹੀ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ —

ਸਤਿਗੁਰ ਤੁਠੇ ਪਾਈਐ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਗੁਰਸਿਖੀ । (ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. ੨੮/੧)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੇਤੀ ਸਬਦਿ ਉਧਾਰੀ ਸੰਤਹੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੦੭)

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਉਮਾਹਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੭੩)

ਦੇ ਇਲਾਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ, ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ ਹੀ ਕਮਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੇ ਅਨੁਭਵੀ ਧਰਮ ਦਾ ‘ਪ੍ਰਚਾਰ’ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ — ਰਸਿਕ ਪੁਰਖ ਬੈਰਾਗੀ ਹਰਿ ਜਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ‘ਹਉਮੈ’ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ, ‘ਮੈਂ-ਮੇਰੀ’ ਦੀ ਰੰਗਤ ਤੋਂ ਉਤਾਹਾਂ ਉੱਠ ਕੇ, ‘ਨਾਨਕ ਘਰ ਦੇ ਬੈ-ਖਰੀਦ’ ਗੋਲੇ ਬਣ ਕੇ, ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਤੇ ਸੰਗੀਆਂ ਸਾਬੀਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਉਪਰੋਕਤ ਦਰਸਾਏ ਇਲਾਹੀ ਗੁਣ ਤੇ ਇਲਾਹੀ ਅਨੁਭਵੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ‘ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਹੀ, ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੇ ਇਲਾਹੀ ਧਾਰਮਿਕ ‘ਪ੍ਰਚਾਰਕ’ ਦੀ ‘ਯੋਗਤਾ’ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਤਮਿਕ ਧਰਮ-ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਿਮਾਗੀ ਵਿੱਦਿਅਕ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਡਿਗਰੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ-ਆਤਮੇ, ਪੂਰਨ ਅਨੁਭਵੀ ਇਲਾਹੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਦੀ ਤੀਖਣ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਸਾਡੀਆਂ ਸਿਆਣਪਾਂ, ਉਕਤੀਆਂ-ਜੁਗਤੀਆਂ, ਫਿਲਾਸਫੀਆਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨ-ਧਿਆਨ ਦੇ ਪਰ ਸੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਦਾ ‘ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਹੀ ਪੂਰਨ ਤਤ-ਗਿਆਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਝਲਕਾਰੇ ਵੱਜ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ‘ਅਕਸ’ ਤੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ‘ਸੋਝੀ’ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਇਹ ‘ਤਤ-ਗਿਆਨ’ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰਕ ਗਿਆਨ ਤੇ ਸਿਆਣਪਾਂ ਦਾ ਸੌਮਾ ਹੈ । ਏਸੇ ਤਤ ਗਿਆਨ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹਾ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਉੱਦਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਹੀ, ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਦਿਮਾਗੀ ਅਤੇ ਪਦਾਰਥਿਕ ਗਿਆਨ ਤੇ ਸਿਆਣਪਾਂ ਨੂੰ ਰੌਸ਼ਨੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਦਿਮਾਗੀ ਪਦਾਰਥਕ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ । ਪਰ, ਨਿਰੇ ਪੁਰੇ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਤੇ ਸਿਆਣਪਾਂ ਵਿੱਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਕੇ ਗਵਾਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ।

ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ, ਮਨ, ਬੁੱਧੀ, ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ, ਹਉਮੈ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ 'ਆਪੇ' ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ 'ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਰੰਗਣ' ਚਾੜ੍ਹ-ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ, ਇਲਾਹੀ 'ਪ੍ਰੀਤ, ਪ੍ਰੇਮ, ਰਸ, ਚਾਉ' ਵਿੱਚ 'ਅਲਮਸਤ-ਮਤਵਾਰਾ' ਹੋ ਕੇ, 'ਨਾਨਕ ਨਾਨਕ ਨਾਨਕ ਮਈ', ਹੋਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਮ-ਬਦਮ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਵਸਣਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਛੁੱਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਵਾਂਗ, ਜਦ ਸਾਡੇ ਤਨ, ਮਨ, ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਰਾਹੀਂ, ਇਲਾਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ 'ਤਤ-ਗਿਆਨ' ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ, ਸਾਡੇ ਅੰਤ-ਆਤਮੇ ਵਿਚੋਂ ਸਫੁੱਟਤ ਹੋ ਕੇ —

ਮਨ

ਬਚ

ਕਰਮ

ਨਦਰ

ਛੋਹ

ਸੋਚਣੀ

ਬਿਉਹਾਰ

ਅਨੁਭਵ

ਰੋਮ ਰੋਮ

ਰਾਹੀਂ —

ਅਣਜਾਣੇ

ਅਛੋਪ

ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ

ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ

ਹਉ-ਰਹਿਤ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇਗੀ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹੋਵਾਂਗੇ ।

ਜਗਤ ਉਧਾਰਣ ਸੇਈ ਆਏ ਜੋ ਜਨ ਦਰਸ ਪਿਆਸਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੦੭)

ਜਗਤ ਉਧਾਰਨ ਸੰਤ ਤੁਮਾਰੇ ਦਰਸਨੁ ਪੇਖਤ ਰਹੇ ਅਘਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੭੩)

ਸੰਤ ਭਗਤ ਗੁਰਸਿਖ ਹਹਿ ਜਗ ਤਾਰਨ ਆਏ । (ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. ੪੧/੨੦)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਮਨ, ਤਨ, ਬੁੱਧੀ, ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਤੇ 'ਆਪੇ' ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

ਗਾਹੀਂ, ਇਲਾਹੀ ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਫੁੱਟਤ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੇ 'ਤਤ ਗਿਆਨ' ਦਾ 'ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਚਾਰ' ਹੈ ।

ਏਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ —

ਆਪਿ ਜਪਹੁ ਅਵਰਾ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵਹੁ ॥

ਸੁਨਤ ਕਹਤ ਰਹਤ ਗਤਿ ਪਾਵਹੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੯੯)

ਮੁਕਤਿ ਭੁਗਤਿ ਜੁਗਤਿ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਜਿਸੁ ਤੂੰ ਆਪਿ ਕਰਾਇਹਿ । (ਪੰਨਾ-੨੪੯)

ਆਪੁ ਗਵਾਇ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਤਾ ਕਿਛੁ ਪਾਏ ਮਾਨੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੭੮)

ਗੁਰਵਾਕਾਂ ਦਾ 'ਪ੍ਰਤੀਕ' ਤੇ 'ਜਿਉਂਦੀ-ਜਾਗਦੀ' 'ਮਿਸਾਲੁ ਹੁੰਦੀ' ਹੈ ।

ਕਿਸੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਨੇ, ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਤੇ ਦਿਲ-ਖਿੱਚਵੇਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ —

ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਰੀਰਕ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਆ ਹੈ । ਸਿਖ ਦੀ ਸੁਰਤ, ਦੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਥੀਂ ਉਠਾ, ਆਪਣੇ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਾ ਕੇ, ਉੱਚੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਖ, ਨਿਰਬਾਣ-ਗ੍ਰਿਸਤੀ, ਅਤੀਤ-ਛਕੀਰ ਲੋਕ ਸਾਜੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ 'ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਜੀਵਨ' ਸਚਖੰਡੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ । ਸਚਖੰਡ ਦਾ 'ਰਸ' ਤੇ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਸੁਖ, ਇਸ ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦੇ ਕੇ, 'ਏਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰੁ' ਨੂੰ 'ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪ' ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ।

ਸਿਖਾਂ ਦਾ 'ਘਰ', ਨਾਮ-ਰਸ ਦਾ ਇਲਾਹੀ ਕੋਟ ਹੈ । ਤ੍ਰੈਲੋਕੀ ਪ੍ਰਲੈਂਹੈ ਹੋ ਜਾਣ ਪਰ ਭੀ, ਇਹ ਇਲਾਹੀ ਕੋਟ ਗਿਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਇਸ 'ਨਾਨਕ-ਬੇੜੇ' ਦੇ 'ਲੰਗਰ' ਨੂੰ ਤੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ । ਇਹ 'ਕੋਟ' — ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਸ੍ਰੈਪਨਾ' ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਆਪਣੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੇ, ਤੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ " ਦਮ-ਬਦਮ ਮੇਰੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਜੀਉ ! ਮੈਂ ਸਦਾ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਹਾਂ " । ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਅਬਿਚਲੀ ਜੋਤ ਜਗਾਈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ 'ਦਿਲ', ਉਹ 'ਮੰਦਰ' ਬਣ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਕਿ 'ਸਦਾ-ਮੰਗਲ', 'ਸਦਾ-ਸਵੇਰਾ', 'ਸਦਾ- ਖੁਸ਼ੀ', 'ਸਦਾ-ਚਾਊ', ਤੇ 'ਸਦਾ-ਅਬਿਚਲੀ-ਜੋਤਿ' ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ।

ਸਿੱਖ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ 'ਸਹਜ-ਜੋਗੀ' ਹੈ, 'ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਛਕੀਰ' ਹੈ, 'ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਬੁੱਤ' ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ 'ਸੋਹਣਾ-ਬੁਰਜ' ਹੈ, ਜਿਸ ਬੁਰਜ ਵਿੱਚ ਦਮ-ਬਦਮ, ਅੱਠ-ਪਹਿਰ ਨਾਮ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਚਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬੁਰਜ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ — ਆਪਣੇ ਦਸਾਂ-ਜਾਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫੇਰਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ

ਆਪਣਾ-ਆਪਣਾ ਝਲਕਾ ਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਿਖ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦਾ ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਵਨ, ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਲੁਕਿਆ ਜੀਵਨ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਮਾਨੋ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਵਾਸਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ, ਤੇ ਸਭ ਥੌਂ ਪਹਿਲਾ ਕੰਮ, ਸਦਾ ਤੇ ਦਮ—ਬਦਮ ‘ਅਬਚਲੀ ਜੋਤਿ’ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਤੇ ਹਾਂ ਜੀ, ਉਹ ‘ਰਸ ਤੇ ਆਕਾਸ਼’ ਤੇ ‘ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਦੇਸ਼’ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਮਾਨੋ ਦਿਸਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਉਠਤ-ਬੈਠਤ—ਸੋਵਤ ਤੇ ਦਮ-ਬਦਮ, ਅਤੇ ਸਵਾਸ-ਸਵਾਸ ‘ਨਾਮ’ ਦੇ ਰਸਤੇ ਪਾ ਕੇ, ਸਿਖ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਨਿਰੰਤਰ-ਰਸ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਹੈ। ‘ਏਮਰਸਨ’, ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਨੂੰ ਟੋਲਦਾ ਹੈ, ਤਰਲੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਭ ਥੌਂ ਉੱਚੀ ਅਤੇ ਸੋਹਣੀ ਥਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ‘ਕਵੀ’ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਅਬਿਚਲੀ ਜੋਤਿ ਦੇ ਬਿਜਲਈ-ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਕਵੀ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਰਸ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਹਾਂ ਜੀ ! ‘ਕਵੀ’, ਗੁਰਮੁਖਾਂ, ਸੰਤਾ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ‘ਭਿਖਾਰੀ’ ਹੈ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਘੜੀ, ਕਿਸ ਪ੍ਰੀਤ ਮੂਰਤ ਨੇ, ਕਵੀ ਵਿੱਚ ਫੇਰਾ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਆਪ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਚੜ੍ਹੀ, ਤੇ ਚੜ੍ਹੀ ਸੁਰਤ ਵਿੱਚ ਆਪ ਗਾ ਉਠੇ, ਯਾ ਬਹਕ ਉਠੇ। ਜੋ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ, ਪਰ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ‘ਜੀਅ-ਦਾਨ’ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਤੇ ਮੋਈ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ‘ਸੁਰਜੀਤ’ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਤੇ ਹਾਂ ਜੀ ! ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਅਬਿਚਲੀ ਜੋਤ, ‘ਅਗਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼’, ‘ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ-ਮੰਡਲ’ ਵਿੱਚ ਰਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ‘ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ’ ਹਨ।

ਕਵੀ ਲੋਕ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸੰਤ ਲੋਕ ਸੱਖਣੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ‘ਭਰਦੇ’ ਹਨ।

ਕਵੀ ਲੋਕ ਬੇਵਸ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੀ ‘ਸੁਰਤ-ਦਾਤ’ ਨੂੰ ਵੰਡ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਪਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ, ਸੁਰਤ ਦੇ ‘ਦਾਤੇ’ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ, ਕਵੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਮਾਰਗ ਨਹੀਂ ਚਲਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਰਾਹ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

‘ਸੰਤ’ ਉਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਹਾਂ ਜੀ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਾਂ ਜੀ, ਸੰਤਾਂ ਪਰ ਸਦਾ ਲਈ ਆਪਣੀ ਰੱਛਾ ਦਾ ਹੱਥ ਰਖਦਾ ਹੈ।

‘ਸੰਤ’ ਉਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਸਦਾ, ਅਠ-ਪਹਿਰੀ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ‘ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਮੰਡਲ’ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਜਿਹੜੇ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ, ‘ਬੋਲ’ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ‘ਆਪਾ’ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਹਾਂ ਜੀ, ‘ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ’ ਉਹ ਬਲਦੀਆਂ ‘ਲਾਟਾਂ’ ਹਨ, ਉਹ ‘ਬਿਜਲੀਆਂ’ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਫੜ ਰੱਖੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਦ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਿਲ ਦੇ ਮੀਨਾਰੇ ਉੱਪਰ ਵਸ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹਾਂ ਜੀ, ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ ਉਹ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਅੱਗ ਦੀ ਇਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ

ਚਿੰਣਗ ਮੰਗਣ ਆਵੇ, ਤਦ ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਘਰ, ਅੰਦਰ-ਬਾਹਰ, ‘ਅਬਿਚਲੀ-ਜੋਤ’ ਨਾਲ ਜਗ ਉੱਠੇ, ਹਨੇਰਾ ਨਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਜੀਵਨ, ਲਗਾਤਾਰ ਅੱਖੁਟ ਤੇਲ ਵਾਲੀ ਬੱਤੀ ਸਮਾਨ ਹੋ ਜਾਏ ।

‘ਸੰਤ’ ਉਹ ਇਲਾਹੀ ਲੋਕ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਬਤ ਬੁੱਤ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਡੱਕਰੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇੱਕ ਇੱਕ ਡੱਕਰਾ, ਵੈਸਾ ਹੀ ‘ਜੀਉਂਦਾ’ ਹੈ ਜੈਸੇ ਸਾਬਤ ਬੁੱਤ ਜੀਉਂਦਾ ਸੀ ।

ਹਾਂ ਜੀ ! ਇਕ ਪਲਕਾਰੇ ਵਿੱਚ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਨਦਰ, ਲਖਾਂ ਰੂਹਾਂ ਦੀ ਸੂਰਤ ਨੂੰ ਮਦਦ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰੇ ਪੁਰੇ ‘ਮਨੁੱਖ’ ਨਹੀਂ ਹੋਵਦੇ, ਸ਼ਕਲ-ਸੂਰਤ ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਰਗਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਵਦਾ, ਕੇਵਲ ‘ਰੱਬੀ ਜੀਵਨ’ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ।

‘ਸੰਤ’, ਸਦਾ ਰੱਬੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ‘ਅੰਮ੍ਰਿਤ’ ਨਾਲ ਭਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਥੇ ਟੋਟ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਇਥੇ ‘ਦਮਾਂ’ ਦੀ ਕਿਸਤੀ, ਰੱਬੀ ਲਹਿਰਾਂ ਉੱਪਰ ‘ਵਾਹਿਗੁਰ’, ‘ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ’ ਕੂਕਦੀ, ਕਦੀ ‘ਆਰ’ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੀ ‘ਪਾਰ’ ਆਂਵਦੀ ਹੈ ।

ਸਿਖ ਫ਼ਕੀਰ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਨਿਤਯ ਅਵਤਾਰ ਫੇਰੇ ਪਾਂਦਾ ਹੈ । ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ — ਅ-ਸਰੀਰੀ ‘ਸੰਤਾਂ’ ਦੇ ‘ਪ੍ਰਤੀ-ਨਿੱਧ’ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਰਸਤਾ, ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਫੜ ਕੇ, ਬਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਜਾਣਾ, ਬਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਜਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣਾ ਤੇ ਫੇਰ ਉਤਲਿਆਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਦਦਗਾਰਾਂ, ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ, ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਰਾਂ ਤੇ, ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਰਾਂ ਤੇ, ਧੁਰ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਆਕਾਲੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਅੱਪੜਨਾ । ਬੜੀ ਦੂਰ ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਦਮ-ਕਦਮ ਤੇ ਮੁਕਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਝ ਨੇੜੇ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆਂ, ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੇ ਦੀਦਾਰੇ ਹੋਵਦੇ ਹਨ ।

ਸੋ, ਜੇ ਸਿੱਖੀ ਲੱਭ ਜਾਏ ਤਾਂ ‘ਅਬਿਚਲੀ ਜੋਤਿ’ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਲੱਭਾ । ‘ਇਥੋਂ’ ਉੱਜੜਕੇ, ‘ਉਥੇ’ ਜਾ ਵਸਣ ਨਾਲ, ਉਹ ਅਮੌਲਕ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਤਰਲੇ ‘ਏਮਰਸਨ’, ਜਿਹੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਉੱਚੇ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਲੋਕ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਜਿੰਨੀਆਂ ਤੇ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਸੂਰਤ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕਰਨ, ਤੇ ਉਕਸਾਵੇ ਵਾਸਤੇ ਚਾਹੀਏ, ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਉੱਨੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਉਹ ਸਾਮਾਨ ਹੋਣ ਤਾਂ ਚੰਗਾ, ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਚੰਗਾ । ਸੰਤਾਂ ਦੀ ‘ਸੂਰਤ’ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਜਾਦ ਕੀਤੀ

ਹੋਵਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ, ਬੈਲੂਨ (ਗੁਬਾਰੇ) ਵਾਂਗ ਉੱਠਦੀ ਹੀ ਚਲੀ ਗਈ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਜਲਾਦ ਸਰੀਰ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਦਾ ਗਿਆ, ਪੱਕੀ ਹੋਈ, 'ਨਾਮ ਰੰਗ' ਵਿੱਚ 'ਰੰਗੀ ਸੁਰਤ', ਉਡਾਰੀ ਮਾਰਦੀ ਗਈ ।

'ਸਿੱਖ', ਨਾਮ ਦੇ ਰਸੀਏ ਤੇ ਜਾਰੀ ਹੋਈ ਸੁਰਤ ਵਾਲੇ, ਫ਼ਕੀਰ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿੰਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਹਨ, ਸਭ ਦੀ ਸੁਰਤ ਇੰਨੀ ਪੱਕ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਕਿ ਚਰਖੜੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ, ਤੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਕੀਮਾ-ਕੀਮਾ ਕਰਾਉਣ ਵਿੱਚ, ਉੱਖੜਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਲਗਾਤਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੀ, ਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਉੱਚਾ 'ਸੁੰਦਰ' ਜੀ ਦਾ 'ਸੁੰਦਰ ਦੇਸ਼' ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਰਸ ਵਿੱਚ, ਸੂਲੀ ਦੀਆਂ ਚੋਭਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ।

'ਏਮਰਸਨ' ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇਮਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਦਾ ਹੀਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 'ਸੁਰਤ', ਰਸ ਤੇ 'ਚੜ੍ਹਾਉ' ਵਿੱਚ ਰਹੇ, ਪਰ ਨਾ ਉਹ ਆਪ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਲੇਖ, ਇਕ 'ਹਉਕਾ' ਹੈ ਕਿ ਹਾਏ ! ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ 'ਚੀਜ਼' ਲੱਭੇ ਜਿਸਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜੇ ਅਸੀਂ ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸੁੱਟੇ ਜਾਈਏ, ਤੇ ਮਸਤ ਹਾਬੀ ਸਾਡੇ ਪਰ ਛੱਡੇ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਆ ਕੇ ਸਾਡੇ ਪੈਰ ਚੁਮਣ । ਹਾਂ ਜੀ ! ਧੁੱਪ ਵੇਲੇ ਸੱਪ ਸਾਡੀਆਂ ਛੱਤਰੀਆਂ ਪਕੜਨ, ਤੇ ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਦੀ ਕੈਦ ਹੋ ਹੀ ਨਾ ਸਕੀਏ ।

ਹਾਂ ਜੀ ! ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਇਲਾਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ 'ਏਮਰਸਨ', ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਹੱਥ ਬੱਧੇ, ਸਾਈ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਤੇ ਖਲੋਤਾ ਮਾਲੂਮ ਹੋਵਦਾ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਫ਼ਕੀਰੀ, 'ਢਾਈ ਅੱਖਰੀ' ਫ਼ਕੀਰੀ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਫ਼ਕੀਰੀ-ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ 'ਲੋੜਾਂ' ਵੀ ਢਾਈ ਅੱਖਰੀਆਂ ਹਨ।

ਫ਼ਕੀਰੀ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ — ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇ ਦੋ ਅੱਖਰ, ਤੇ ਅੱਧਾ ਹਰਫ਼ 'ਅਲਿਪਤ' ਰਹਿਣ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ।

ਤੇ ਤ੍ਰੈ ਲੋੜਾਂ — ਕੁੱਲੀ, ਜੁੱਲੀ ਤੇ ਗੁੱਲੀ । ਇਕ ਘਰ, ਇਕ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਬਸਤਰ ਤੇ ਇਕ ਖਾਣ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤ੍ਰੈ ਸਾਮਾਨਾ ਦੇ ਨਾਨਾਂ ਰੰਗ, ਫ਼ਕੀਰਾਂ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਤੇ ਸੁਰਤ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ।

ਏਮਰਸਨ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਮੈਨੂੰ 'ਅਬਿਚਲੀ ਜੋਤ' ਦਾ ਜੀਵਨ, ਇਕ 'ਖਮੀਰ' ਜਿਹਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ।

ਹਾਂ ਜੀ ! ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਹੀ 'ਖਮੀਰ' ਦੇ ਅਸੂਲ ਪਰ ਰਖਿਆ ਹੈ। 'ਸਿਮਰਨ ਜੀਵਨ', 'ਇਲਾਹੀ ਜੀਵਨ' ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਮ ਹੈ ।

ਬਿਨੁ ਸਿਮਰਨ ਜੋ ਜੀਵਨੁ ਬਲਨਾ ਸਰਪ ਜੈਸੇ ਅਰਜਾਰੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੨)

ਮੈਂ, ਮੰਤਰ ਰਟਨ ਕਰਦੇ ਕਈ ਲੋਕ, ਨਿਰੇ ਘਾਹ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਵਾਂਗ ਸੜਦੇ ਤੱਕੇ । ਤਾਂ ਤੇ 'ਫੋਕਾ' ਤੇ 'ਜੋਤੋਂ-ਟੁੱਟਵਾਂ' ਰਟਨ — ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਸਿਮਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਕੇਵਲ 'ਗੀਸ' ਕਰਦੇ ਹਨ । ਸਿਮਰਨ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ 'ਬਾਣੀ' ਰੂਪ ਹੈ । ਸਿਮਰਨ ਜੋ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ 'ਰੂਪ' ਵਿੱਚ ਜੀਵਦਾ ਹੈ ।

ਜੀਵਨ ਰੂਪੁ ਸਿਮਰਣੁ ਪ੍ਰਭੁ ਤੇਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੪੩)

ਤੇ ਹਾਂ ਜੀ! ਇਹ ਜੀਵਨ, 'ਖਮੀਰ' ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਲਦਾ ਹੈ । ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤਾਂ ਦੇ 'ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ' ਦਾ 'ਟੋਟਾ' ਜੇ ਲੱਭੇ, ਅਰ ਉਸ ਦਾ 'ਖਮੀਰ' ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਲੱਗੇ, ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਦਮ—ਬਦਮ 'ਨਾਮ' ਜਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਤਦ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ, 'ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਜੀਵਨ' ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਅੱਠ-ਪਹਿਰੀ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ, ਇਹ ਉਹ ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਚਾਹ 'ਏਮਰਸਨ' ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ । 'ਏਮਰਸਨ' ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਨੂੰ ਲੱਭਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ 'ਲਗਾਤਾਰਤਾ' ਸਿਮਰਨ ਬਿਨਾਂ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵਿੱਚ, 'ਇਲਾਹੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਬੱਤੀ' ਬਿਨਾਂ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਨਹੀਂ ਬਲ ਸਕਦੀ ।

'ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਜੀਵਨ' 'ਉਤਲਿਆਂ' ਨਾਲ ਦਮ—ਬਦਮ 'ਪਰੋਏ' ਸੰਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਹਾਂ ਜੀ, ਇਸ ਜੀਵਨ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਰਹਿਣਾ, ਇਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਅਟੱਲ ਤੇ ਰੱਬੀ ਬਿਰਦ ਦੇ ਨੇਮ ਦੀ 'ਪਾਲਣਾ' ਹੈ, ਤੇ ਹਾਂ ਜੀ, ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਿਮਰਨ ਦੇ 'ਖਮੀਰੀ ਜੀਵਨ' ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਸਤੇ, ਰੱਛਾ ਵਾਸਤੇ, ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਰੱਛਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ—'ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ' ਨੂੰ ਛੱਡ ਪਾੜ ਕੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਜੀਵਨ ਉਤੇ ਸੱਚੀ-ਮੁੱਚੀਂ ਦੇ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ 'ਪਹਿਰਾ' ਹੋਵਦਾ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦੀ 'ਮਹਿਮਾ' — ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਈ । ਰੂਹ, 'ਧੰਨ ਗੁਰੂ', 'ਵਾਰਿਗੁਰੂ' ਦਾ ਗੀਤ ਗਾਂਵਦੀ, ਮਿੱਟੀ, ਹੱਡੀਂ, ਮਾਸ ਦੀਆਂ ਦੀਵਾਰਾਂ ਥੀਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਖਲੋਂਦੀ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਉਡਾਰੀ, ਵੈਸੇ ਹੀ ਸੋਹਣੀ ਤੇ ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਜੈਸੀ ਕਿ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਚਿੜੀ ਦੇ ਬੋਟ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਉਡਾਰੀ ।

ਹਾਂ ਜੀ! ਸਿਖ ਛਕੀਰ, ਬਿੰਗਮੀ ਮਾਰਗ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਹਨ । ਜਦ (ਨਾਮ ਦੇ) ਖੰਭ ਨਿਕਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਤਦ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਕਾਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ 'ਉੱਡਦੇ' ਹਨ — ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 'ਚਾਨਣ' ਨਾਲ — 'ਕਵੀ' ਹੋਰਾਂ ਦੇ (ਅਕਲ ਦੇ) 'ਪਰ' ਸੜਨ ਲਗਦੇ ਹਨ ।

ਹਾਂ ਜੀ! 'ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਜੀਵਨ' — 'ਖਮੀਰ ਦਾ ਜੀਵਨ' ਹੈ । ਇਹ ਖਮੀਰ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਤਦੇ 'ਆਇ ਮਿਲੁ ਗੁਰਸਿੱਖ ਆਇ ਮਿਲੁ' ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਿਖਾਈ ਹੈ ।

ਬਿਨਾਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਖਮੀਰ ਦਿੱਤੇ ਸਿੱਖੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ । ‘ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣਾ’ ਇਸੇ ‘ਗੁੜੇ ਖਮੀਰ’ ਦੀ ‘ਰਾਸ’ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਤੇ ਹਾਂ ਜੀ । ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੋੜ ‘ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਖਮੀਰ ਦਾ ਜੀਵਨ’ ਹੈ ।

‘ਧਿਆਨ’ ਸਿਖ ਫ਼ਕੀਰ ਦਾ ਸੌਖਾ ਹੈ —

ਬੈ ਖਗੀਦੁ ਕਿਆ ਕਰੇ ਚਤੁਰਾਈ ਇਹੁ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਥਾਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੩੯)

ਹਾਂ ਜੀ । ਸਿਖਾਂ ਦਾ ‘ਧਿਆਨ’ — ‘ਪ੍ਰੀਤ-ਨਿਰੰਕਾਰੀ’ ਵਿੱਚ ‘ਨਸ਼ਟ’ ਹੋਣ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ।

‘ਹੱਡੀ, ਮਾਸ, ਚਮੜਾ, ਲਹੂ, ਮਿੱਥ, ਮਨ, ਬੁੱਧ, ਅਹੰਕਾਰ ਤੇ ਕਾਮ, ਕੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਮੌਜ਼-ਮੌਜ਼ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਰੰਗਣ ਚਾਵੁਣੀ, ਇਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ‘ਧਿਆਨ’ ਹੈ —

‘ਜੀਉਦੇ-ਮੇਏ’ ਹੋਏ ਦਾ ਨਾਮ — ‘ਸਿੱਖ’ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬੈ-ਖਗੀਦੁ ਗੋਲਾ ਬਣਨ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਸਿੱਖ’ ਹੈ । ਭਾਈ ਮੰਝ ਜੀ ਦੀ ਸਾਥੀ ਯਾਦ ਕਰੋ ।

ਸਿੱਖੀ ‘ਧਿਆਨ’—ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ‘ਹੋ ਰਹਿਣ’ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ । ਤੇ ਅਖੰਡਾਕਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਨਾ ਵਿੱਛੜਨਾ ਹੀ — ‘ਧਿਆਨ’ ਹੈ ।

ਤੀਸਰਾ ਇਹ, ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ‘ਸਿੱਖ’ ਹੋਯਾ — ਉਸ ਦੀ ‘ਕਿਸ਼ਤੀ ਦੇ ਰੱਸੇ’ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲੋਂ ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ ਇਕਦਮ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੇ ਜਾਣੋ ।

‘ਨਾ ਮੈਂ ਕਿਸੀ ਦਾ — ਨਾ ਮੇਰਾ ਕੋਈ’, ਜਿਹਾ ‘ਕੋਰਾ’ ਬਣਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣੀ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਦੀਆਂ ਰੱਸੀਆਂ ਕੱਸਣੀਆਂ ਹਨ ।

ਹਾਂ ਜੀ ! ਸਿੱਖੀ ਫ਼ਕੀਰੀ — ਬੜੀ ਨਾਜ਼ਕ ‘ਅਵਸਤੂ’ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ‘ਛੋਹ’ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮੈਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਸਿੱਖ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲ (ਹਉਂ ਧਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ) ‘ਨੇਕੀ’ ਕਰਨ ਦਾ ‘ਬੁਖਾਰ’ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਭ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ‘ਰੱਬ’ ਖੜੋਤਾ ਤੱਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ‘ਅਲਿਪਤ’ ਹੋ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਇਹ ਇਕ ਤੰਗ ਜਿਹਾ ਰਾਹ ਹੈ, ਪਰ ‘ਜੋਤਿ ਨਿਰੰਕਾਰੀ’ ਦੇ ‘ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ’ ਨੂੰ ਇਹੋ ਹੀ ਰਾਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ 'ਅਲਿਪਤ ਵਰਤੀ' ਹੀ, ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨੇਗਾਰੇ ਹਨ ।

ਹਾਂ ਜੀ ! ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, 'ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ' ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹੋਏ, ਪਰ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਦੀ, ਜਗਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖਬਰ ਨਹੀਂ । ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਅਸਲੀ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਫਾ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸੂਲੀਆਂ ਪਰ ਚੜ੍ਹ ਗਏ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 'ਸੀਸ' ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਆਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨੇ ਉਡਾਏ ! ਲੋਕੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਉਠ ਭੱਜਦੇ ਹਨ, ਜਿਉਂ 'ਬੁੱਕਾਂ' ਨਾਲ ਵੜੇ 'ਪੱਕ' ਜਾਣਗੇ ! ਲੋਕੀ ਭਾਈਚਾਰਾ (society) ਬਨਾਣ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਪਰ ਸਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮਿੱਟ-ਮਿੱਟ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹੋਂ ਸੁਨੇਹੇ ਆਂਵਦੇ ਹਨ, ਘੰਟੀ-ਘੜਿਆਲ ਵੱਜਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਫਰਸ਼ਤੇ, ਦੇਵਤੇ ਛਾਯਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਫੇਰ ਅਨੇਕਾਂ ਜਨਮਾਂ ਪਿੱਛੋਂ, ਇਕ 'ਰੂਹ' ਤਿਆਰ ਹੋਵਦੀ ਹੈ । ਇਸੇ ਕਾਰਣ 'ਸੱਚ ਦੇ ਅਭਿਲਾਖੀ', ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ ਦੁਨੀਆਂ ਥੀਂ ਸਦਾ ਅਲਿਪਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਸਾਚਿ ਨਾਮਿ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ॥
 ਲੋਗਨ ਸਿਉ ਮੇਰਾ ਠਾਠਾ ਬਾਗਾ ॥੧॥
 ਬਾਹਰਿ ਸੂਤੁ ਸਗਲ ਸਿਉ ਮੁਲਾ ॥
 ਅਲਿਪਤੁ ਰਹਉ ਜੈਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਉਲਾ ॥੨॥
 ਮੁਖ ਕੀ ਬਾਤ ਸਗਲ ਸਿਉ ਕਰਤਾ ॥
 ਜੀਅ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪੁਨਾ ਧਰਤਾ ॥੩॥
 ਦੀਸਿ ਆਵਤ ਹੈ ਬਹੁਤੁ ਭੀਹਾਲਾ ॥
 ਸਗਲ ਚਰਨ ਕੀ ਇਹੁ ਮਨੁ ਰਾਲਾ ॥੪॥
 ਨਾਨਕ ਜਨਿ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥੫॥

(ਪੰਨਾ-੩੮)

ਜਿਸ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੇ ਉਪਰਲੇ 'ਢਾਈ ਅੱਖਰ' ਪੜ੍ਹ ਲਏ ਹਨ, ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤ ਇਕ ਖਾਸ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਹੇਠ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਜੇ ਆਵੇ ਤਾਂ ਅੰਗ 'ਮੁੜ-ਮੁੜ' ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬੀਮਾਰੀ ਜਿਹੀ ਚਿਮਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ,

ਜੈ ਤਨਿ ਬਾਣੀ ਵਿਸਰਿ ਜਾਇ ॥
 ਜਿਉ ਪਕਾ ਰੋਗੀ ਵਿਲਲਾਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੬੧)

ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਮੇਹਰ ਨਾਲ, 'ਸਤਿ ਸੰਗ' ਨਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ, ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ, ਝੱਟ ਫੇਰ ਆਪਣੀ ਉਚਾਈ ਤੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ।

ਜਿਵੇਂ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਸੰਤਾਂ ਦੀ 'ਸੁਰਤ' ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮੁਕੱਰਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਥੀਂ, ਜਿਹੜਾ ਬੜਾ ਹੀ ਉੱਚਾ ਹੈ, ਹਿਠਾਹਾਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 'ਭਾਅ' ਦੀ, ਕਿਆਮਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

'ਨਾਮ' ਦੇ ਰਸੀਆਂ ਲਈ ਘੜੀ ਘੜੀ ਦੇ ਘੜਿਆਲ ਹਨ, ਗਾਲਾਂ ਕੱਢਦੇ ਕੱਢਦੇ, ਫੁੱਲ ਵਰਸਾਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਛਕੀਰ ਦੀ 'ਤਾਬਿਆ'— ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਵਰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਬੇ-ਨਿਆਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ 'ਨਾਮ ਦੇ ਨਸ਼ੇ' ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ 'ਨਸ਼ੇ' ਦੀ ਟੋਟ ਨਹੀਂ । ਜਿਹੜਾ, ਛਕੀਰ ਨਾਲ ਛੋਹ ਹੀ ਜਾਵੇ — ਉਸ ਦਾ ਵੀ 'ਭਲਾ' ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਉਂ ਚੰਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹੋ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ਬੂ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਅਸਲੀ ਸਿੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ — 'ਅਬਿਚਲੀ ਜੋਤਿ' ਹੈ, ਦੁਨੀਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਸ ਰਹੀ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਕਰਨ, ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਧੰਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਫੀਏ, ਹਾ ਜੀ, ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਡੇ ਚਰਨ ਧੋਵੇ, ਤੇ ਅਸੀਂ ਜੋਤ ਦੀਆਂ 'ਮਿਸਾਲਾਂ' ਹੋ — ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਉਪਰ ਚਾਨਣ ਕਰੀਏ ।

ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਨ ਕਰਨੀ ਔਖੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ, ਪਰ ਹੈ ਉਹ 'ਚੀਜ਼', ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ ਸਭ ਲੋਕ ਤੜ੍ਹਫ਼ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੇ ਲੱਭਦੀ ਨਹੀਂ ।

ਸਾਨੂੰ ਦਰਗਾਹ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਮੂਰਖ ਬਾਲਕਾਂ ਵਾਂਗ — ਧਰਮਸਾਲ ਛੋੜ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਵੱਲ ਪਿੱਠ ਕਰ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਢਲਦੇ ਪਰਛਾਵਿਆਂ ਵੱਲ ਦੌੜਨਾ, ਇਕ ਬੜੀ ਦਾਨਾਈ ਸਮਝੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ।

ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸਾਂ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਾਂਗ, ਜੰਗਲ ਕੱਛਣੇ ਹਨ । ਨਹੀਂ, ਸਾਡਾ ਘਰ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਭ ਥੀਂ ਵੱਡਾ ਤੇ ਸੋਹਣਾ ਕਮਰਾ 'ਧਰਮਸਾਲ' ਹੋਣੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਤੇ ਅਸਾਂ — ਮਾਵਾਂ, ਪੁੱਤਾਂ, ਵਹੁਟੀਆਂ, ਖਸਮਾਂ, ਬਾਲਾਂ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਟਹਿਲੀਏ ਬਣ, ਨਾਲ ਦੇ ਕਮਰੇ, ਹੁਕਮ ਬੱਧੇ ਗੁਲਾਮਾਂ ਵਾਂਗ, ਮੱਲਣੇ ਹਨ । ਉਹ ਘਰ, ਜਿਸ ਦਾ 'ਡਰਾਇੰਗ ਹਾਲ' (ਗੋਲ ਕਮਰਾ) 'ਧਰਮਸਾਲ' ਹੈ, ਸਿੱਖ ਦਾ ਹੈ । ਨਹੀਂ! 'ਸਿੱਖ' ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ, ਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਕੁਝ 'ਪਿਛੋਂ' । ਕੁੜੀਆਂ ਇੱਜਤਾਂ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਧੜਬੰਦੀਆਂ ਥੀਂ ਅਸਾਂ ਮੂੰਹ ਮੌਜਨਾ ਹੈ ਜੀ । ਅੰਦਰ-ਬਾਹਰ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ 'ਧਰਮਸਾਲ' ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਅਸਾਂ ਜੀਣਾ ਹੈ ਜੀ । ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਗ, ਰੰਗ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ, ਅਨੰਦ ਅਬਿਚਲੀ ਜੋਤ ਵਾਲੇ ਹੋਣੇ ਹਨ ਜੀ ।

ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਹਰ ਕਰਨ, ਜੇ ਇਹ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਪੰਥ ਜਗਤ ਭਰ ਦੇ ਦੁਖੜੇ ਦੂਰ
ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋਵੇ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਹਾਈ ਹੋਵਣ ।

ਸੂਖ ਮਹਲ ਜਾ ਕੇ ਉਚ ਦੁਆਰੇ ॥
ਤਾ ਮਹਿ ਵਾਸਹਿ ਭਗਤ ਪਿਆਰੇ ॥੧॥
ਸਹਜ ਕਥਾ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਅਤਿ ਮੀਠੀ ॥
ਵਿਰਲੈ ਕਾਹੂ ਨੇਤ੍ਰਹੁ ਛੀਠੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਤਹ ਰੀਤ ਨਾਦ ਅਖਾਰੇ ਸੰਗਾ ॥
ਉਹਾ ਸੰਤ ਕਰਹਿ ਹਰਿ ਰੰਗਾ ॥੨॥
ਤਹ ਮਰਣੁ ਨ ਜੀਵਣੁ ਸੋਗੁ ਨ ਹਰਖਾ ॥
ਸਾਚ ਨਾਮ ਕੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਖਾ ॥੩॥
ਗੁਹਜ ਕਥਾ ਇਹ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਣੀ ॥
ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਬਾਣੀ ॥੪॥

(ਪੰਨਾ—੧੩੯)

ਮਾਈ ਰੀ ਪੇਖਿ ਰਹੀ ਬਿਸਮਾਦ ॥
ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਮੋਹਿਓ ਅਚਰਜ ਤਾ ਕੇ ਸ੍ਰਾਦ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਬੰਧਪ ਹੈ ਸੋਈ ਮਨਿ ਹਰਿ ਕੋ ਅਹਿਲਾਦ ॥
ਸਾਧਸੰਗਿ ਗਾਏ ਗੁਨ ਗੋਬਿੰਦ ਬਿਨਸਿਓ ਸਭੁ ਪਰਮਾਦ ॥੧॥
ਡੋਰੀ ਲਪਟਿ ਰਹੀ ਚਰਨਹ ਸੰਗਿ ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਸਗਲੇ ਖਾਦ ॥
ਏਕੁ ਅਧਾਰੁ ਨਾਨਕ ਜਨ ਕੀਆ ਬਹੁਰਿ ਨ ਜੋਨਿ ਭ੍ਰਮਾਦ ॥ (ਪੰਨਾ—੧੨੨੬)

ਆਉ ਜੀ ਤੂ ਆਉ ਹਮਾਰੈ ਹਰਿ ਜਸਿ ਸ੍ਰਵਨ ਸੁਨਾਵਨਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ
ਤੁਧੁ ਆਵਤ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿਆ ਹਰਿ ਜਸੁ ਤੁਮ ਸੰਗਿ ਗਾਵਨਾ ॥੨॥
ਸੰਤ ਕਿਪਾ ਤੇ ਹਿਰਦੈ ਵਾਸੈ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਮਿਟਾਵਨਾ ॥੩॥
ਭਗਤ ਦਇਆ ਤੇ ਬੁਧਿ ਪਰਗਾਸੈ ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਖ ਤਜਾਵਨਾ ॥੪॥
ਦਰਸਨੁ ਭੇਟਤ ਹੋਤ ਪੁਨੀਤਾ ਪੁਨਰਪਿ ਗਰਭਿ ਨ ਪਾਵਨਾ ॥੫॥
ਨਉ ਨਿਧਿ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਪਾਈ ਜੋ ਤੁਮਰੈ ਮਨਿ ਭਾਵਨਾ ॥੬॥
ਸੰਤ ਬਿਨਾ ਮੈ ਬਾਉ ਨ ਕੋਈ ਅਵਰ ਨ ਸੂਝੈ ਜਾਵਨਾ ॥੭॥
ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨ ਕਉ ਕੋਇ ਨ ਰਾਖੈ ਸੰਤਾ ਸੰਗਿ ਸਮਾਵਨਾ ॥੮॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਚਲਤ ਦਿਖਾਇਆ ਮਨ ਮਧੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਾਵਨਾ ॥੯॥

(ਪੰਨਾ—੧੦੧੮)

(ਸਮਾਪਤ)



ਏਸੇ ਕਲਮ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰੁ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ 132 ਲੇਖ (13 ਕਿਤਾਬਾਂ) ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਤਰਜਮਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਲੇਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਦੇ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਜਪ-ਤਪ ਸਮਾਗਮ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ, ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ ਵਿਖੇ ਮਾਰਚ, ਸਤੰਬਰ ਅਤੇ ਦਸੰਬਰ (20-30) ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ 15-15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ, ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਸਮਾਗਮ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬਾਵਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ, ਬੁਢਲਾਡਾ-ਸੁਨਾਮ, ਬਰਾਸਤਾ (ਵਾਇਆ) ਜਖੇਪਲ ਲਿੰਕ ਰੋਡ ਤੇ ਹੈ। ਚਾਹਵਾਨ ਸੱਜਣ ਇਹ ਲੇਖ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ :-

Website : www.brahmbungadodra.org

E-mail : info@brahmbungadodra.org

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 073074-55097, 01652-255097, 099149-55098

❖ ਸ਼ਾਖਾ ❖

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ (ਦੋਦੜਾ)

ਦੱਖਣੀ ਬਾਈ ਪਾਸ, ਦੋਰਾਹਾ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ

ਫੋਨ : 073074-55098, 01628-258697, 099149-55098

❖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ❖

ਸੈਕ੍ਰੇਟਰੀ, ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ ਟਸਟ (ਰਜਿ.)

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 073074-55096